

ЛѠШ КЪСМѠТ

ВчѠра прекѠрахме мно̀го приятна вѠчер. Един от нашите колѠги имаше рождѠн дѠн и ни покѠни на гѠсти. Събра̀хме се една̀ приятна компѠния. ТѠй пригѠтви рѠзни вкусѠтии и ни предлѠжи хѠбаво вѠно и домашна ракия. Изнена̀дахме се, че е такѠв добѠр гѠтвач, но по̀късно си призна̀, че му е пома̀гала и нѠговата приятелка. Аз донѠсох хѠбави плѠчи и касѠти. ЦѠла вѠчер ѡдохме и пѠхме, да̀же танцѠвахме, но най̀вѠче се наприка̀звахме. За прѠв пѠт от дѠлго врѠме насѠм се събра̀хме всѠчки за̀едно.

По̀късно разбра̀хме, че е покѠнен още един наш приятел, кѠйто обѠче не дойдѠ. ВсѠчки се чу̀дихме, защѠ - зна̀ехме със сигурност, че нѝто е бѠлен, нѝто е за̀ет. ОтначѠло си помислѝхме, че прѠсто се бѠви ня̀къде и ще дойде по̀късно, но след това̀ вѠче запѠчнахме да се притеснѝваме за нѠго. ОпѠтахме се да му звѠним по телефѠна, но не го намерѠхме. Притеснѝхме се още по̀вече и да̀же пѠтахме в полиция̀та, но ни успокоѠха, че няма̀т информа̀ция за ня̀какво произшѠствие. След това̀ решѝхме, че сигурно няма̀ нѝщо стра̀шно. Утре ще се изяснѝ, защѠ не Ѡ дошѠл.

А: - Ти защѠ не дойдѠ?

Б: - Не чу̀х будѠлника.

А: - Че ти спѠ ли след обѡд?

Б: - Да̀, защѠто за̀вчера рабѠтих до късно и бѡх безкра̀йно уморѠн. За̀чѠтох се в една̀ изключѠтелно интерѠсна ста̀тия и съвсѠм забравѠх за врѐмсто.

А: - За̀щѠ не се обѡди да ни предупредѝш да не те ча̀каме?

Б: - ВѠче бѠше късно, а не мо̀жах да намерѠ домашния ти телефѠн.

А: - Ти зна̀еш ли, че звѠнихме дѠри в полиция̀та? СтрахѠвахме се да не би да ти се е слѠчило нѠщо. А ти през цѠлото врѠме си си спѠл?!

Б: - Е, каквѠ да напра̀вя, слѠчи се. Не мо̀жах да запѠля и колѠта.

А: - Как така̀? Нали я да̀де на сервѠз ѡня дѠн?

Б: - Да̀, и ѡж всѠчко трѡбваше да е наред. След това̀ се качѠх на един тролѠй, кѠйто пѠх ни оста̀ви насрѠд пѠтя. Накра̀я се отка̀зах съвсѠм и се вѠрнах вкѠщи. ВѠче няма̀ше смѠсл.

А: - Затова̀ ли не те открѝхме по телефѠна? И ко̀га се прибра̀?

Б: - ВзѠх таксѝ, но шофѠрът отка̀за да ме за̀кара до нас, понѐже няма̀х достѠтъчно парѝ. Са̀мо като си предста̀вих, че трѡбва да хѠдя пѠш в това̀ врѠме, напра̀во ми прило̀ша. Но няма̀х друг ѡбор.

А: - Че каквo му бeше на вpемето?
 Б: - Вие не забелязайте ли какъв дъжд се изсипа снощи? Докато се прибере-
 ра, успях да си намокря не само сакоето и панталона, но и ризата.
 Обувките сега са направо за изхвърляне!
 А: - Че ти не си ли взел чадъра?
 Б: - Нали уж бях с колата!
 А: - Е, на това му се вика лош късмет!

прекарам -аш <i>dok.</i> strávit	завчера <i>adv.</i> především
рожден ден <i>m.</i> narozeniny	безкрайно <i>adv.</i> nekonečně
събера се -еш <i>dok.</i> sejít se	зачета се -еш <i>dok.</i> začíst se
компания <i>f.</i> společnost	статия <i>f.</i> článek, stať
приготвя -иш <i>dok.</i> připravit	забравя -иш <i>dok.</i> zapomenout
вкусотия <i>f.</i> dobrota	предупредя -иш <i>dok.</i> upozornit
предлага -иш <i>dok.</i> navrhnout, nabídnout	страхувам се -аш <i>ned.</i> mít strach
ракия <i>f.</i> rakija, pálenka	запала -иш <i>dok.</i> zapálit
изненадам се -аш <i>dok.</i> překvapit	запалия колата <i>nastartovat</i>
готвач <i>m.</i> kuchař	уж <i>part.</i> prý
призная -еш <i>dok.</i> přiznat (se)	наред <i>adv.</i> v pořádku
плоча <i>f.</i> deska	насред <i>prep., adv.</i> uprostřed
танцувам -аш <i>ned.</i> tancovat	път <i>m.</i> cesta, silnice
наприказвам се -аш <i>dok.</i> vypovídat se	отказвам се -аш <i>ned.</i> vzdávat se
видя -иш <i>ned.</i> vidět	открива -еш <i>dok.</i> odhalit
чудя се -иш <i>ned.</i> divit se	откажа -еш <i>dok.</i> vzdát se, zřici se
сигурност <i>f.</i> jistota	понеже <i>cop.</i> protože, poněvadž
болен <i>adj.</i> nemocen, nemocný	прилоше ми <i>dok. neosob.</i> udělá se
заеи <i>adj.</i> zaneprázdněn, obsazený	ми nevolno
бавя се -иш <i>ned.</i> zdržet se	забележа -иш <i>dok.</i> všimnout si
звонна -еш <i>dok.</i> zatelefonovat	изсипя -еш <i>dok.</i> vylít, vysypát
звоня -иш <i>ned.</i> telefonovat	намокря -иш <i>dok.</i> namočit
успокой -иш <i>dok.</i> uklidnit	изхвърляне <i>n.</i> vyhození
произшествие <i>n.</i> nehoda	чадър <i>m.</i> deštník
изясня -иш <i>dok.</i> vyjasnit, zjistit	лош <i>adj.</i> špatný, zlý
будилник <i>m.</i> budík	лош късмет <i>m.</i> smůla
викам -аш <i>ned.</i> říkat, křičet	направо <i>adv.</i> přímo
че <i>cop.</i> že, сoпак	представя си -иш <i>dok.</i> představit
докато <i>cop.</i> zatímco, než	си

DALŠÍ SLOVÍČKA K LEKCI

кабинѐт <i>m.</i> pracovna, kabinet	същ <i>adj.</i> stejný, týž
лѐкарски кабинет <i>ordinace</i>	струвам -аш <i>ned.</i> stát, mít cenu
мѐсец <i>m.</i> měsíc	любѐзност <i>f.</i> laskavost
поддържам -аш <i>ned.</i> podporovat	късно <i>adv.</i> pozdě
подкрѐпа <i>f.</i> podpora	непремѐнно <i>adv.</i> určitě
каса <i>f.</i> pokladna	този път <i>adv.</i> tentokrát
нѐмер <i>m.</i> číslo	сметка <i>f.</i> účet, počty
поднасям -яш <i>ned.</i> předkládat	незабавно <i>adv.</i> neprodleně
няколко души <i>několik lidí</i>	прозорец <i>m.</i> okno
завършвам -аш <i>ned.</i> dokončovat	омѐжена <i>adj.</i> provdaná
мнѐние <i>n.</i> názor, mínění	указател <i>m.</i> телефонен у. seznam
оплаквам се -аш <i>ned.</i> stěžovat si	случайно <i>adv.</i> náhodou
стих <i>m.</i> verš	всѐ <i>part.</i> (zde) jistě
възложа -иш <i>dok.</i> uložit	етаж <i>m.</i> patro
съветвам -аш <i>ned.</i> radit	следобед <i>adv.</i> odpoledne
снѐщи <i>adv.</i> včera večer	завчера <i>adv.</i> předevčirem
извиня -иш <i>dok.</i> prominout	току-що <i>adv.</i> teď právě
блок <i>m.</i> dům, blok	изложба <i>f.</i> výstava
наизуст <i>adv.</i> nazpaměť	

TÁZACÍ ZÁJMENA

System tázacích zájmen v bulharštině se neliší od českého. Jediný zásadní rozdíl je jen v tom, že stejně jako ostatní jména v bulharštině se ani tázací zájmena neskloňují. Jedinou výjimkou je zájmeno кой, které má ve spisovné bulharštině kromě nominativu tvary кого a кому.

Táže se na:	sg.			pl.	Pře- klad
	m.	f.	n.		
osobu	кой (кого, кому)				kdo
пředmět	какъв, що				co
určení	кой	коя	коѐ	кой	který
vlastnost	какъв	каква	какъв	какви	jaký
vlastníka	чий	чия	чье	чии	čí
	на кого				

Tvaru zájmenе коѝ (kdo) se užívá pro dotaz na podměт, tvaru корѝ potom pro dotaz na přímý předmět (корѝ виждам), кому je knižní a zastaralý tvar pro dotaz na předmět nepřímý (Кому е нужно това?). V této funkci se běžně užívá spojení на коѝ. Také pro další funkce se užívá tvaru корѝ ve spojení s předložkami: на корѝ давам, дез корѝ, с корѝ, srov. obdobné užívání dlouhých tvarů osobních zájmen).

Poznámky:

1. Zájmeno коѝ je homonymní ve významu kdo a který ve tvaru pro mužský rod. Podobně je homonymní zájmeno какѝѝ (co) a zájmeno какѝѝ ve tvaru pro střední rod какѝѝ (jaké).
2. Zájmeno чий je poněkud vzácnější, běžně se užívá pro vyjádření zájmena čí spojení на корѝ.
3. Zájmeno какѝѝ je ve významu co častější než zájmeno щѝ.

VZTAŽNÁ, NEURČITÁ A ZÁPORNÁ ZÁJMENA

Zájmena vztažná se tvoří v bulharštině na rozdíl od češtiny připojením částice то k zájmenům tázacím. Tvoření neurčitých a záporných zájmen ze zájmen tázacích je v bulharštině obdobné jako v češtině. Zájmena označující osobu mají stejné pádové tvary jako výchozí zájmeno коѝ a platí pro ně stejná pravidla užívání.

ZÁJMENA VZTAŽNÁ

Vztahuje se k	sg.			pl.	Překlad
	m.	f.	n.		
osobě	коѝто, корѝто, комуто				kdo, jenž
předmětu	какѝѝто, щѝѝ				co, jenž
určení	коѝто	коѝто	коѝто	коѝто	který, jenž
vlastnosti	какѝѝто	какѝѝто	какѝѝто	какѝѝто	jaký, jenž
vlastníku	чийто	чийто	чийто	чийто	čí
	на корѝто				

Poznámka: Vztažné zájmeno на корѝто stojí za podstatným jménem, k němuž se vztahuje, t. j. vlastně na druhém místě ve větě vedlejší (Това са книги от един твой колега, името на корѝто обаче забравих. - To jsou knihy od jednoho tvého kolegy, jehož jméno jsem ale zapomněl).

ZÁJMENA NEURČITÁ

Tvoření	Příklady	Překlad
<u>ня-</u> (<u>не-</u>) + tázací zájmena	някой, нешто	někdo, něco
<u>еди-</u> + tázací zájmena	еди-кой, еди-какво	kdosí, cosí
vztažná zájmena + <u>и да е</u>	който и да е	kdokoli
tázací zájmena + <u>да е</u>	кой да е, що да е	kdokoli, cokoli
tázací zájmena + <u>-гдѣ</u>	кой-гдѣ, що-гдѣ	kdokoli, cokoli
<u>било</u> + tázací zájmena	билò кой, билò що	kdokoli, cokoli

Poznámky:

1. Připojením částice си za neurčité zájmeno typu някой, еди-кой (някой си, еди-кой си) se zesiluje jeho význam. Tyto tvary jsou častější.
2. Jako neurčitého zájmena se užívá i číslovka един (nějaký).

ZÁJMENA ZÁPORNÁ

Tvoření	Příklady	Překlad
<u>ни</u> + tázací zájmena	никой, нищо, никой, никоя, никое, никои никакъв, никаква, никакво ничий, ничия, ничие, ничии	nikdo, nic žádný nijaký, žádný ničí

CVIČENÍ

1. Opakujte po učiteli. Všimněte si českých překladů zájmen.

a) věty s tázacími zájmeny:

Кой звъни на вратата?	Kdo zvoní u dveří?
Какво ще правиш утре?	Co budeš dělat zítra?
Кой цвят обичаш?	Jakou barvu máš rád?
На коя улица живѣеш?	Ve které ulici bydlíš?
С какво впечатление оставах?	Jaký máš z toho dojem?
Какви филми ти харѣсват?	Jaké filmy se ti líbí?
На когò е тази чанта?	Čí je tahle kabelka?

b) věty s neurčitými a zápornými zájmeny:

Ще попитам някого.	Někoho se zeptám.
Искам нещо да ти кажа.	Chci ti něco říct.
Имам среща с някакви художници.	Mám schůzku s nějakými výtvarníky.
Ще купя каквото и да е.	Koupím cokoli.
Недей да казваш никому.	Neříkej to nikomu.
Отговорът му е що-гъде правилен.	Jeho odpověď je jakž takž správná.
Никой човек няма да се съгласи.	Žádný člověk s tím nebude souhlasit.
Не ми трябва никаква помощ.	Nepotřebuji žádnou pomoc.

c) věty se vztažnými zájmeny:

Как се казва човекът, който се обажда?	Jak se jmenuje ten člověk, který volá?
Търся същите ски, каквито имаш ти.	Sháním stejné lyže, jako máš ty.
Писателят, чиято книга излиза тази седмица, ще дойде в София.	Spisovatel, jehož kniha vychází tento týden, přijede do Sofie.
Познаваш ли това момиче, чията на което остана тук?	Znáš tu dívku, jejíž kabelka tu zůstala?

2. Utvořte otázku, které se táží na zvýrazněné výrazy ve větách.

Vzor: Търся българската енциклопедия. - Какво търсиш?

- Искам червено вино.
- Пред лекарския кабинет чакат само няколко души.
- През месец юли ще си вземем отпуската.
- Техният син завършва медицина.
- Тази книга е на Борис.
- Ще върна тази книга на Ангел.
- Аз четя книга по философия.
- Аз четя тази книга, която имам от тебе.
- Ние поддържаме мнението на директора.
- Очакваме подкрепа от директора.
- Касата се намира в стая номер пет.
- Те вървят по улица "Оборище".
- Вие сте от град Банско.
- Банско е малък хубав град.
- На гостите им поднасят кафе и сок.
- Ще отида на гости при приятелите си.
- Искам да говоря с инженер Димитров.
- Тя особено харесва бели дрехи.
- Трябва да си купиш зимни обувки.
- Обажда се майка ти.

3. Odpovídejte na otázky kladně (pomocí neurčitého zájmena) a záporně (pomocí záporného zájmena).

Vzor: Кой ще дойде? - Някой сигурно ще дойде.
Никой няма да дойде.

1. Кой ще му каже? 2. Когò ще викат? 3. На когò трябва да се обадим? 4. Каква задача ще ни възложат? 5. Коя възможност ще изберем? 6. На когò е тази идея? 7. Чий са тези книги? 8. С когò ще се съветваме? 9. На когò ще се оплаква тя? 10. Кой ще те пита? 11. Кой ще дойдат за вечеря? 12. Какви книги ще продаваш? 13. Какво ще ти подари? 14. Кой трамвай отива до университета? 15. На когò са тези чехли? 16. Когò търсите?

4. Přeložte do češtiny. Všímejte si významu slova един ve funkci neurčitého zájmena.

1. Едно време те си сътрудничаха. 2. Един баща винаги ще се притеснява за децата си. 3. Един ден ще завърши и аз. 4. Какво искате от един студенти! 5. Търси те една жена. 6. Трябват ми един речници, които трудно се намират. 7. Видяхме се в един магазин. 8. В един момент си помислих, че няма да успя. 9. Тв пък един грижи! 10. Няма ли тук да се намери една писалка?

5. Doplňujte příslušná vztažná zájmena.

1. Винаги изпълнява, ... обещае. 2. Колегата, с ... говорихте, не е тук в момента. 3. Книгите, ... търсите, са горе на рафта. 4. Човекът, ... трябва да се извиня, излезе. 5. Вчера вали дъжд, ... от години не помня. 6. Ще направя, ... е необходимо. 7. Напомни ми за всичко, ... трябва да вземе със себе си. 8. Студентите, ... резултати са по-високи от средни, ще минат без изпит. 9. ... се учи, ще сполучи. 10. Списанието, ... четете, интересно ли е?

6. Odpovídejte podle vzoru.

Vzor: Коя пола да ти дам, червената или черната? - Дай ми която и да е.

1. Когò да поканим, Пенчо или Митко? 2. Кой вестник да ти купя? 3. Какво вино предпочиташ, червено или бяло? 4. Какви билети да търсим? 5. Чий преводи да публикуваме? 6. Кой трамвай да вземем за гарата? 7. На когò в катедрата да предам книгите? 8. Кой лекар ви трябва? 9. Кой ще те съветва? 10. Какви чаши да извадя, големи или малки?

7. Přečtěte a přeložte telefonický rozhovor.

- Ало! Семейство Трифонови? Кой е на телефона?
 - Да. Кой се обажда, мъля?

- Невѣна Кожухарова. Търся Цвета.
- Когò търсите?
- Цветана Йорданова. Извинете, с когò говоря?
- Аз съм Евгѣни Трифонови. Коѣ е тази Цветана?
- Дъщерята на Трифонови. Тя е жена на брат ми, инженер Йорданов и живеят заедно с родителите на Цвета.
- А, в такъв случай имате грѣшка. Явно търсите друг нòмер. В нашия блòк има двѣ семейства Трифонови.
- Коѣ е телефонният им нòмер, мòля?
- Потърсете го в указателя, не гò знам наизуст. Вероятно в момента у тях няма никой, всички са на работа.
- А случайно да знаете по коѣ време се прибират в къщи? Трябва да предам на Цвета нещò много важно.
- След шест часа всѐ никой ще намѣрите. Ако искате, мòга да им кажа да ви се обадят или да им предам някаква друга информация. Съседи сме. живѣем на един и същи етаж. Нищо няма да ми струва.
- Само ги помолете да ми се обадят. Имат ми телефона. Аз ще съм си в къщи. Много ви благодарѣ за любезността.
- Няма нищо. Всичко хубаво. До чòване.

8. Přeložte do bulharštiny.

1. Nikdo nic neví. 2. Nikomu nic neřekl. 3. Nikoho to nezajímá. Nedostává žádné odpovědi. 4. Někdo ji hledá. 5. Kdo tam půjde? 6. Někomu se to nelíbí. 7. Jaký je ten román? 8. Kterou možnost si vybereš? 9. Co tam vidíš? 10. Jaký máš na tu otázku názor? 11. Něco ti dám. 12. Nic ti nedám.

9. Doplňujte vhodná zájmena.

1. При ... сте на гòсти? 2. На ... ўлица живѣе дъщеря ви? 3. ... нòмер нòсите? 4. От ... се оплаквате? 5. ... ви боли? 6. Познаваме се от ... години. 7. ... сте рабòтили? 8. От ... време сте в Сòфия? 9. Донèсох ви книгата, ... òще нямате. 10. С ... се занимавате? 11. ... и да каже, всѐ не мý вѣрват. 12. ... и да звучи нескрòмно, тя е най-подходяща. 13. ... преподавател търсите? 14. Това, ... знаете за случая, трябва да кажете. 15. Пока̀них ... приятелки. 16. Тѣй донèсе ... касети и плòчи. 17. Купи ми ... вѣстник! 18. Това изглѣжда ... прилично. 19. ... те посвѣтваша тѣ? 20. Тук няма ... хлѣб.

MINULÉ ČASY SLOVES V BULHARŠTINĚ. AORIST

Oproti češtině má bulharština daleko více rozvinutý systém slovesných časů. Kromě čtyř časů absolutních (vztažených k okamžiku promluvy) má bulharština i pět časů relativních (vztažených k jinému ději nebo okamžiku). Doposud jsme z časů absolutních probrali prézens (děj probíhá v okamžik promluvy) a futurum (děj proběhne nebo bude probíhat po okamžiku promluvy), nyní se seznámíte ještě se dvěma absolutními minulými časy, aoristem a perfektem a dvěma minulými časy relativními - imperfektem a plusquamperfektem. Pomocí těchto gramatických tvarů vyjadřuje bulharština různé pojetí a různou časovou lokalizaci minulých dějů.

AORIST vyjadřuje děj, který proběhl nebo probíhal v určitém okamžiku nebo časovém úseku v minulosti a skončil před okamžikem promluvy (proto se ho užívá především u sloves dokonavých, srov. též bulharský termín минало свършено време), příznačná je pro něj **konkrétnost a lokalizovanost děje**.

IMPERFEKTUM vyjadřuje děj, který probíhal nebo proběhl **současně s nějakým jiným dějem minulým** nebo v minulém okamžiku, neobsahuje žádnou informaci o jeho průběhu nebo ukončení v okamžiku promluvy, **děj se pojímá jako proces v minulosti** (proto se ho užívá především u sloves nedokonavých, srov. též bulharský název минало несвършено време).

PERFEKTUM vyjadřuje minulý děj nelokalizovaný přesně do určitého okamžiku nebo časového úseku v minulosti, srov. také bulharský název минало неопределено време. **Konstatuje děj jen jako minulý fakt**, zpravidla zahrnuje i přítomnost **výsledku tohoto děje v okamžiku promluvy**.

PLUSQUAMPERFEKTUM vyjadřuje děj, který proběhl nebo probíhal **před jiným dějem minulým nebo před jiným okamžikem v minulosti** (srov. bulharský název минало предварително време), obvykle bez přesné časové lokalizovanosti, s důrazem na **rezultativní význam** u sloves dokonavých a na **procesuální význam** u sloves nedokonavých.

Všem těmto minulým časům odpovídá v češtině jediný čas minulý, **préteritum**. Další výše uvedené rysy vyjadřuje čeština pomocí vidu slovesa nebo kontextu. Navíc rozdíly ve tvarech a významech jednotlivých minulých časů v bulharštině nevedou vždy k jednoznačně vymezenému užívání, takže je jejich aktivní zvládnutí pro Čechy obtížné. Konkurence minulých časů také vede k velmi častému využívání **prézentu historického**.

Poznámka: 1. Kromě uvedených časů existují v bulharštině ještě další čtyři relativní časy, z nichž tři jsou minulé a jeden budoucí.

2. Celý časový systém se dále komplikuje kategorií přímé a nepřímé výpovědi, která vyjadřuje, zdali mluvčí byl svědkem děje o kterém mluví, je o něm přesvědčen, nebo zdali o něm jen slyšel, nebo má jiný důvod o něm pochybovat.

AORIST

Tvoření aoristu závisí na zakončení tzv. minulého kmene, tedy základu, který odpovídá v češtině základu sloves po odtržení infinitivní přípony (např. nés-t, brá-t, prosí-t, trpě-t, děla-t apod.; pro orientaci uvádíme dále české slovesné typy, které odpovídají slovesům příslušejícím do jednotlivých skupin).

Koncovky aoristu jsou stejné u všech sloves:

	sg.	pl.
1.	-x	-xmc
2.	--	-xтe
3.	--	-xa

Poznámka: Homonymie tvarů ve 2. a 3. os. sg. vede k častějšímu užívání osobních zájmen.

Minulý kmen může končit buď na souhlásku nebo na samohlásku. Jeho tvar lze určit po odtržení koncovky aoristu.

1. Na souhlásku končí minulý kmen jen u nečetných sloves 1. konjugace, např.: чeтá, -нecá, отáда, вляза, прeвeдá, облeкá (české typy nésti, péci). Mezi kmen a aoristovou koncovku se vkládají samohlásky o (v 1. os. sg. a ve všech osobách pl.) nebo e (ve 2. a 3. os. sg., před tímto e nastávají hláskové změny), takže tvary aoristu těchto sloves jsou tyto:

	sg.	pl.
1.	-ox	-oxmc
2.	-e	-oxтe
3.	-e	-oxa

чeтá - чeтox, чeтe, чeтe, чeтoxмe, чeтoxтe, чeтoxa;

облeкá - облeкox, облeчe, облeчe, облeкoxмe, облeкoxтe, облeкoxa

Přízvuk je u tohoto typu aoristu na kmeni. Tím se také jediné mohou lišit tvary 3. os. sg. aoristu a prezenta některých sloves (чeтe - чeтe).

2. Na samohlásku končí základ pro tvoření aoristu u všech ostatních sloves. Tato samohláska se při připojení koncovek zachovává, např.:

	sg.	pl.
1.	-ах, -их	-ахме, -ихме
2.	-а, -и	-ахте, -ихте
3.	-а, -и	-аха, -иха

- u převážné většiny sloves 1. konjugace (české typy brát, mazat, tisknout, minout, začít, krýt):

берѝ - брѝх, брѝа, брѝа, брѝахме, брѝахте, брѝаха
 пѝша - пѝсах, пѝса, пѝса, пѝсахме, пѝсахте, пѝсаха
 лѝгна - лѝгнах, лѝгна, лѝгна, лѝгнахме, лѝгнахте, лѝгнаха
 пѝя - пѝх, пѝ, пѝ, пѝхме, пѝхте, пѝха
 чѝя - чѝх, чѝ, чѝ, чѝхме, чѝхте, чѝха
 живѝя - живѝх, живѝа, живѝа, живѝахме, живѝахте, живѝаха;

- u sloves 2. konjugace (český typ prosit, v bulharštině velmi početný):

мѝсля - мѝслих, мѝсли, мѝсли, мѝслихме, мѝслихте, мѝслиха
 љча - љчих, љчи, љчи, љчихме, љчихте, љчиха
 строя - строи́х, строи́а, строи́а, строи́ахме, строи́ахте, строи́аха;

- u zbylých sloves 2. konjugace, např. вървѝа, седѝа, стоѝа, видѝа, държѝа, мълчѝа, лежѝа (české typy trpět a sázet, v bulharštině nepočetné):

седѝа - седѝх, седѝа, седѝа, седѝахме, седѝахте, седѝаха
 лежѝа - лежѝх, лежѝа, лежѝа, лежѝахме, лежѝахте, лежѝаха;

- u všech sloves 3. konjugace (české typy dávat a kupovat):

давам - давах, дава, дава, давахме, давахте, даваха
 отговѝрям - отговѝрях, отговѝря, отговѝряхме, отговѝряха
 купѝвам - купѝвах, купѝва, купѝва, купѝвахме, купѝваха.

Přízvuk je u tohoto typu na stejném místě jako v přítomném, pokud je na koncovce, a pokud je na kmeni, buď zůstává, nebo se přesouvá na koncovku (v běžně mluvené bulharštině zejména ve 3. os. sg., pokud jsou tyto tvary homonymní s přítomným).

Sloveso сѝм má aorist: sg. бѝх, бѝ (бѝме), бѝ (бѝме)

pl. бѝхме, бѝхте, бѝа

Poznámka: Mezi přítomným a minulým kmenem dochází k hláskovým změnám.

Některá slovesa mají aorist nepravidelný, viz příklady v cvičení 9 d.

CVIČENÍ

10. Opakujte po diktorovi 1. a 3. os. sg. a pl. aoristu sloves. Procvičujte si jeho tvoření.

a) 1. konjugace:

чета - четох, чете, четохме, четоха
отнеса - отнёсох, отнёсе, отнёсохме, отнёсоха
отида - отидох, отиде, отидохме, отидоха
започна - започнах, започна, започнахме, започнаха
върна - върнах, върна, върнахме, върнаха
мина - минах, мина, минахме, минаха
седна - седнах, седна, седнахме, седнаха
пожелая - пожелях, пожела, пожелахме, пожелаха
открія - открих, откри, открихме, откриха
смѣя се - смях, смя, смяхме, смяха се
пѣя - пях, пя, пяхме, пяха

b) 2. konjugace:

рабѣтя - рабѣтих, рабѣти, рабѣтихме, рабѣтиха
говѣря - говѣрих, говѣри, говѣрихме, говѣриха
получа - получих, получи, получихме, получиха
реша - реших, реши, решихме, решиха
вървя - вървях, вървя, вървяхме, вървяха
видя - видях, видя, видяхме, видяха
държѣ - държѣх, държѣ, държѣхме, държѣха

c) 3. konjugace:

иска - исках, иска, искахме, искаха
има - имах, има, имахме, имаха
гледам - гледах, гледа, гледахме, гледаха
слушам - слушях, слуша, слушяхме, слушаха
познавам - познавах, познава, познавахме, познаваха

d) aorist se změnami v kmeni sloves a nepravidelný aorist:

облекѣ - облякох, обляче, облякохме, облякоха
вляза - влязох, влезе, влязохме, влязоха
разберѣ - разбрѣх, разбрѣ, разбрѣхме, разбрѣха
рѣжа - рѣзах, рѣза, рѣзахме, рѣзаха

плача	- плаках, плака, плакахме, плакаха
кажа	- казах, каза, казахме, казаха
лъжа	- лъгах, лъга, лъгахме, лъгаха
пиша	- писах, писа, писахме, писаха
мога	- можах, можá, можахме, можаха
забелѣжа	- забелѣзах, забелѣза, забелѣзахме, забелѣзаха
да̀м	- да̀дох, да̀де, да̀дохме, да̀доха
я̀м	- я̀дох, я̀де, я̀дохме, я̀доха
взѣма	- взѣх, взѣ, взѣхме, взѣха
спрã	- спрãх, спрã, спрãхме, спрãха
знãя	- знãях, знãя, знãяхме, знãяха
грãбва	- грãбваше (neosobní)

11. Převedte věty v aoristu do opačného čísla.

1. Вчѣра тбй отиде на лекции.
2. Сидши излязохте рано.
3. Миналата седмица ти донесе пари.
4. Сутринта ядохме яйца.
5. Вчѣра тя плака много.
6. Последния път ти писах аз.
7. В неделя те играха на карти.
8. Ние нищо не разбрахме от филма.
9. Те живяха дълго в Сѣфия.
10. Аз не чух всичко.
11. Миналият месец тбй не ходи на работа.
12. Ти благодарих на Иван за всичко.
13. Тя се качи на трамвая.
14. Ние мълчахме дълго.
15. Днес лежах до обед.
16. Те вчѣра питаха за Мария.
17. Ние нямахме време.
18. Ти срещна ли Петър?
19. Вие не гледахте ли сидши телевизия?
20. Онзи ден прочетох много интересна статия.

12. Odpovězte na dané příkazy podle vzoru.

Vzor: Отворете прозореца! - Вече го отворихме.

1. Обадй се на Елена!
2. Кажй всичко на Иван!
3. Видй днешния вестник!
4. Довечера гледай непременно телевизия!
5. Нека тя върне парите!
6. Нека този път вие да купите билети!
7. Нека да ни търсят там!
8. Ти говори с него по твоя въпрос!
9. Дай книгата на колежката си!
10. Обясни на гостите ни всичко необходимо!
11. Нека тбй сам да занесё материалите при директора!
12. Данб да успее!
13. Върни се в къщи!
14. Нека ги поканим!
15. Предай го лично!
16. Платете си сметката!
17. Непременно се посвѣтайте с него!
18. Отвори вратата!
19. Съгласете се с предложението ни!
20. Да ни пратят отговора незабавно!
21. Нека ни покаже къде е това!
22. Събуйте се в коридора!

13. Přeložte z bulharštiny.

1. Оттам се чу никакъв звук. 2. Не можах да те намѐря. 3. Тѐ си трѣгнаха вѐче. 4. Те донѐсоха ли зеленчуци? 5. Колата сирѣ пред нас. 6. Тя ъще не се вѣрна от Прага. 7. Ти с когъ говори по телефѡна? 8. Ние им се мѡлихме но тѐ откѡзаха. 9. Правихте ли срѣщи? 10. Тѣрсих те, но не тѐ намѣрих. 11. Тѐ отидоха на кино. 12. Ти вече отвори ли прозѡреца? 13. Ние седнахме заедно. 14. Тѐ се познаваха много добре. 15. Аз им пожелах много здраве и успѣхи. 16. Ние вървахме по улицата, когато ги срѣснахме. 17. Почти нищо не разбрах. 18. Трѣбваше да чакаме.

14. Převeďte věty z budoucího času do aoristu s využitím slov v závorkách.

Vzor: Аз ще получа парите. (вчера) - Аз вѣра вѐче полѹчих парите.

1. Ти ще отидеш до пѡщата. (вѣра следѡбед) 2. Тя ще излѣзе много рано тѡя сѹтрин. (предѣ един ѡас) 3. Тѐ ще вземат книгите от библиѡтеката. (завѡчера) 4. Борис нѣма да бѣде в Сѡфия. (ѡще вѣра) 5. Тѡй ще замѣне за Прага. (вѣра) 6. Ще си изпия кафѣто. (вѐче) 7. Ще я изпратѣ на гарата. (предѣ мѡлко) 8. Ние ще ги посрѣщнем пред хотѣла. (току-ѡо) 9. Аз ще кѹня подарѣк за мѡйка си. (вѣра) 10. Тѐ нѣма да ни покѡнят. (и тѡзи пѣт) 11. Тѡй нѣма да я познаѣ. (вѐче) 12. Ще разглѣдаме излѡжбата. (вѣра) 13. Днѣс ние ще станем в седем ѡаса. (и вѣра) 14. Ще прочетѡ писмѡто ти. (сѹтринѡ)

15. Převeďte do aoristu. Podle potřeby změňte vid slovesa!

1. Обещавам да се обаждам по-ѡѣсто. 2. Тѡй се пригѡтвя да замѣнс. 3. Ние ѡскаме да си кѹним билѣти. 4. Имам ѡще да свѣрша нѣщо. 5. Виждам че вѐче си взѣ книгата. 6. Кѡнят ни да дѡйдем у тѡх. 7. Ще хѡдя да изпратѣ писмѡто. 8. Глѣдам да не закѡснѣя 9. Ще мѣна да ти ѡстѡва прѣвода. 10. Не решавам дали ще отѣда тѡм. 11. Мѡжеш ли да си кѹпиш билѣтите? 12. Ще успѣя да се вѣрна. 13. Ще ти ѡяснѣ как да стѣгнеш там. 14. ѡяснѣвам ти че мѡже. 15. Мѣслим да почѡкаме мѡлко. 16. Питате ли дали да им помѡгне-те? 17. Излѣза че нѣма да мѡжем да се справим самѣ.

16. Přeložte do bulharštiny.

1. Zavolal mi. 2. Kdy jste to rozhodli? 3. Hodně jsme se nasmáli. 4. Učila jsem se na zkoušku. 5. Včera nás viděli. 6. Ředitel měl setkání s

našimi hosty. 7. Trval na tom, abychom přišli včas. 8. Znali jste se s ním ze Sofie. 9. Zazvonili jsme a vešli jsme dovnitř. 10. Začal jsi studovat. 11. Psali nám ať přijedeme. 12. Pozval jsi je na zítra. 13. Ta taška ležela pod věšákem. 14. Lehli si brzy. 15. Bydleli jsme u přátel.

17. Určete, jaký tvar vyjadřují slovesa. Všimněte si rozdílů v přízvuku.

1. Ян вѣче говори добрѣ български. 2. Вчѣра той говори с Милѣна за България. 3. Рѹмен четѣ за изпити. 4. Снѹщи тѹи четѣ "История на България". 4. Лѣли влѣзе в стѣята и затвори вратѣта. 5. Когѣто влѣкът влѣзе в тунѣла, ше стѣне тѣмно. 6. Затвори вратѣта, мѹля! 7. Марѣя даде рѣчника си на Стоян. 8. Тѹи ѣска тѣ да му даде и учебника си. 9. Иван по принцип не яде месѹ. 10. На обѣд тѹи яде сѣмо зеленчѹци. 11. Гергѣна си облѣче сѣмо сакѹто, нѣма ли да ѣ бѣде студѣно такѣ? 12. Тѣ трѣбва да си облѣчѣ тѹпло яке. 13. Вчѣра той проверѣ за влѣковете. 14. Проверѣ сегѣ и за рѣйсовѣте! 15. Тѹи винаги отвори вратѣта тѣхо. 16. Кѹи отвори тѣзи плѣковѣте? 17. Детѣто хѹди на дѣтска градина. 18. Тѣ хѹди ли снѹщи на лѣкар? 19. Не ходѣ бѹса! 20. Дѣщерѣ ни се учи мнѹго добрѣ. 21. Прѣдѣ двѣ години тѣ учи и английски езѣк. 22. Учи редѹвно, инаѣе нѣма да се справиш! 23. Днѣс тѹи се събѹди рѣно. 24. Събѹди се нѣй-пѹсле! 25. Събѹди ли се на врѣме, ше дѹйде с нас.

18. Slovesa v z\u00e1vork\u00e1ch dejte do aoristu.

1. Тѣ (прояви) голѣма отговорност и (преведѣ) цѣлия тѣкст. 2. Нѣе (рѣшѣ) да отѣдем на Вѣтоша и (поканя) и нѣго. 3. Аз не (спѣя) цѣла нѹщ и (мѣча се) да си спѹмня за товѣ. 4. Вѣе (срѣсна се) случѣйно, (нѣмам) уговорка за срѣща. 5. Всѣчки (мѣлча), нѣкой (не отговѹря). 6. Тѣ (глѣдам) ли снѹщи филм по телевизия или (четѣ) вѣстниците? 7. Тѹи (изпратѣ) гѹстите до гѣрата и пѹсле (приберѣ се) вкѣщи. 8. Снѹщи ти (пѣя) мнѹго и не (спѣя) спокѣйно пѹсле. 9. Вѣе тѣзи сѹтрин рѣно ли (стѣна), (успѣя) ли да закусите? 10. Те (кѹпя) ли вѣче колѣдните подарѣци? 11. Нѣе (слѹжа) книгите в шкафа, а списѣнията (подрѣдѣ) по рафтовете. 12. Тѹи (не забелѣжа) грѣшката си и (продѣлжа) да пѣше. 13. Влѣкът за Пловдив (трѣгна) наврѣме, но (пристигна) сѣс закъснѣние. 14. Тѣ (спестѣ) парѣ за нѹва колѣ, но ги (похарѣча) за почѣвка. 15. Аз (събѣра) цѣлата грѹпа, но ти (не дѹйда).